

**TALABLARNING TASVIRIY YARATUVCHANLIK, IJODKORLIK
POTENSIALLARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION
TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH**

*Ibatova Nigora Istamovna
Buxoro davlat pedagogika institute
“Musiq va tasviriy san’at” kafedrası o‘qituvchisi*

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В
РАЗВИТИИ ВООБРАЖАЕМОГО ТВОРЧЕСТВА И ТВОРЧЕСКОГО
ПОТЕНЦИАЛА СТУДЕНТОВ**

*Ибатова Нигора Истамовна
Бухарский государственный педагогический институт
Преподаватель кафедры «Музыка и изобразительное искусство»*

**THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN DEVELOPING THE
CREATIVE POTENTIAL OF THE STUDENTS IN THE FINE ARTS**

*Ibatova Nigora Istamovna
Bukhara State Pedagogical Institute
Teacher of the Department of Music and Fine Arts*

Annotatsiya. Maqolada zamonaviy innovatsion texnologiyalardan foydalanish yo‘llari, o‘quvchilarning ijodiy, yaratuvchanlik qobiliyatlarini rivojlantirish va tasviriy san’atga bo‘lgan ishtiyoqlarini shakllantirish masalalari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Mustaqil ta‘lim, pedagogik texnologiya, multimedia, akmeologiya, noan’anaviy ta‘lim, kasb-hunar ta‘limi, kompozitsiya, tasvir.

Аннотация. В статье описаны способы использования современных инновационных технологий и развитие творческих способностей учащихся. Также в статье идет речь о формировании интереса к изобразительному искусству среди учащихся.

Ключевые слова: Самостоятельное обучение, педагогическая технология, мультимедиа, акмеология, нетрадиционное образование, профессиональное образование, композиция, образ.

Abstract. The article deals with the ways in which modern innovative technology can be used, how students develop their creative abilities and how they can develop a passion for fine arts.

Keywords: Independent learning, pedagogical technology, multimedia, acmeology, nontraditional education, vocational education, composition, image.

O‘zbekistonda ta‘lim islohoti uning demokratik, bozor munosabatlariga o‘tish jarayoni bilan bevosita amalga oshirilmoqda. Bu jarayonlar o‘z mohiyatiga ko‘ra pedagogik ta‘lim tizimini tubdan takomillashtirishga, jahon ta‘lim muhitiga mos ravishda jamiyatning barqaror rivojlanishiga asoslangan uzluksiz pedagogik ta‘lim tizimini yaratishga olib keladi. Shu bois ta‘lim mazmunini kengaytirish va chuqurlashtirish, xususan, innovatsion texnologiyalar orqali ta‘lim sifatini oshirish g‘oyasi kun tartibiga qo‘yilganini alohida ta‘kidlash joiz. Bu mazmun nafaqat bilim, ko‘nikma va malakalarni, balki umuminsoniy madaniyatni tashkil etuvchi ijodiy qobiliyatlarni tasviriy san’at orqali milliy qadriyatlarga, atrof-muhitga munosabatni ham o‘z ichiga olishi mumkin. Oliy ta‘limdagi innovatsiyalarning tabiati, pedagoglarning kasbiy mahorati, innovatorlar va ishtirokchilarning innovatsion faoliyati bilan belgilanadi. Bu muammolarni V.A. Slastenin, M.M. Levina, M.Y. Vilenskiylar; o‘zbek olimlaridan J.G.Yo‘ldoshev, R.J.Ishmuhamedov, U.Tolipov,

N.Sayidahmedov, N.N.Azizxo'jaeva va boshqalar o'z ishlarida aks ettirganlar. Tadqiqotlar hali ham olib borilmoqda va o'rganilmoqda. B.G.Ananov, N.V.Kuzmina, A.A.Derkach va boshqalar inson hayotining eng ijodiy davrlari, kamolot bosqichlari, kasbiy faoliyat samaradorligini oshirish haqida fikr almashadilar. Ularning ishlarida yetuk kishilarning gullab-yashnashi, shaxsning rivojlanishidagi ruhiy qonuniyatlari, kasbiy mahoratini istisno qilish masalalari ko'rib chiqiladi. V.A Slastenin akmeologiyaning eng yuqori mukammallikka olib keladigan sub'ektiv va ob'ektiv omillarini va mutaxassisning ijodiy faoliyatining davomiyligini oqladi. Ob'ektiv omillarga olingan ta'lim sifati kiradi, sub'ektiv omillarga esa shaxsning qobiliyati, ishlab chiqarish vazifalarini samarali hal qilish mas'uliyati va professional yondashuv kiradi.

Yuqori kasbiy rivojlanishga erishish omillari quyidagilardan iborat:

- Iqtidorning xususiyatlari;
- Ravonlik;
- Qobiliyat;
- Iste'dod;
- Oilaviy muhit;
- Ta'lim muassasasi;
- Shaxsiy xulq-atvor.

O'qituvchining ijodiy individualligi:

- Intellektual va ijodiy tashabbus;
- Keng va chuqur bilim, intellektual qobiliyat;
- Mojarolarga hushyorlik, ijodkorlikka tanqidiy yondashish;
- Ijodkorlikni ro'yobga chiqarish qobiliyati;
- Axborotga chanqoqlik, muammolarning noodatiy xususiyatlari va yangilik hissi, kasbiy mukammallik, bilim olishga intilish.

V.A.Slastenin shaxsiy ijodning asosiy maqsadlarini belgilaydi:

- Ijtimoiy ahamiyatga ega madaniyatni boyitish;
- Shaxsning pedagogik jarayoni va bilimlarini yangilash;
- Samarali va muhim normalarni belgilovchi yangi texnologiyalarni topish;
- O'z taqdirini o'zi belgilash va o'zini namoyon qilish orqali shaxsiy rivojlanishni ta'minlash.

Shuning uchun, faol o'rganish jarayonida o'quvchilarning bilimini rag'batlantirish usulidan foydalanishimiz kerak. Suhbatlar, bahslar, o'yinlar, amaliy ishlar, loyihalar, muammolarni hal qilish, aqliy hujumlar va boshqalar eng keng tarqalgan va noyob o'qitish usullaridandir. Shu tariqa talabanning shaxsiy ijodkorligini shakllantirish kasbiy mahoratini rivojlantirish va yangilashning dinamik innovatsion jarayoni sifatida tushuniladi. Respublikamizning barcha ta'lim yo'nalishlarida bo'lgani kabi tasviriy san'at sohasida ham ushbu muammoni hal etish bo'yicha ko'plab ishlar amalga oshirilyapti. Ta'lim muassasalarida o'quvchilarning ijodiy faolligini rivojlantirishda ijobiy natijalarga olib keladigan faol o'qitish usullarini joriy etish borasida ijobiy ishlar amalga oshirilyapti. B.B.Boymetov o'z darslarida asosan milliy naqshlar chizishni taklif qilgan bo'lsa, R.J.Rajabov murabbiylik tizimida ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish uchun talabalar bilan individual ishlashga urg'u beradi. S.F. Abdirasilov "Pedagogik texnologiyaning ahamiyati avvalroq olingan nazariy bilimlar bilan yangi olingan bilimlar o'rtasidagi mustahkam bog'liqlik bilan belgilanadi" deb ta'kidlaydi. Q.G'ulomovning ilmiy-tadqiqot ishlari o'quv jarayoniga innovatsion texnologiyalarni yanada tatbiq etish, ta'lim mazmunini boyitish, o'quvchilarning bilim olishini takomillashtirish va jadallashtirish, hamkorlik va ta'lim va tarbiyani kompleks loyihalashga qaratilgan. Bu jarayonda shaxs o'z fikrini, e'tiborini va hozirgi hissiy kechinmalarini o'z ishining samaradorligiga yo'naltiradi. Bu qarama-qarshi aloqa, ya'ni subyekt-obyekt munosabatlariga asoslanadi. O'qituvchi va talaba o'rtasida o'qituvchi-shogird munosabatlari o'rnatiladi. O'qituvchi kompozitsiyadan

va erishgan muvaffaqiyatidan mamnun bo'lishi ehtimoli kata bo'ladi. Muvaffaqiyatga erishishda yangi kuch, o'ziga ishonch omili paydo bo'ladi. Shaxs manfaatlarini jamiyat manfaatlarini bilan tobora uyg'unlashib borada.

Hozirgi kunda yangi pedagogik usullarni qo'llamasdan turib, yaxshi bilim olishning iloji yo'q. Hozirgi kunda ta'lim jarayoni yangi va innovatsion texnologiyalarni talab qilmoqda. Innovatsion pedagogik jarayonning muhim elementi - bu shaxsning o'zini o'zi boshqarishi va o'zini o'zi safarbar qilishi. Uning eng muhim yo'nalishlaridan biri o'quvchilarning bilim faolligini rivojlantirish bo'lib, bu talabalarning o'quv ishlarining faollashishiga va kasbiy rivojlanishiga olib keladi. O'quv muhitida kompyuter vositalari va axborot texnologiyalaridan foydalanishni jamiyatda axborot, kommunikatsiya, ilmiy-texnika taraqqiyoti hajmining ortishi bilan izohlash mumkin. Pedagogik faoliyatni bosqichma-bosqich rivojlantirish, zamonaviy innovatsiyalarni o'zlashtirish va rivojlantirish jarayonini o'z ichiga olgan innovatsion texnologiyalar bo'lajak mutaxassislariga o'z hayotiy ta'lim faoliyatlarini mustaqil ravishda moslashtira oladigan faol, ijodkor bo'lib yetishtirishlariga yordam beradi.

Pedagogik innovatsiyalarning maqsadi ta'lim jarayoni sifatini oshirish, pedagogik amaliyotni sifat va miqdor jihatdan o'zgartirishdir. Biz zamonaviy ta'limni matn, grafik, video va dars sifatini yaxshilaydigan multimedia texnologiyalaridan foydalanmasdan va shu tariqa o'quv jarayonida kompyuterlardan foydalanmasdan tasavvur qila olmaymiz. Tavsiya etilgan rasmlar, tasvirlar o'quvchining vizual aks ettirishi va ko'rish qobiliyati materialni to'liq idrok etishiga yordam beradi. Natijada ular nazariy va vizual materiallarni birlashtira oladilar. Vizual ma'lumotlardan foydalanilganda, tasavvur va og'zaki ta'riflarga qaraganda o'rtacha 5-6 marta tezroq natijaga erishadi. Insonning vizual ma'lumotlarga ta'siri og'zaki ma'lumotlarga qaraganda ancha yuqori. Ko'p hollarda u oxirgisini o'tkazib yuboradi. Vizual ma'lumotni takrorlash osonroq va aniqroq. Shaxsning vizual ma'lumotlarga ishonchi og'zaki ma'lumotlardan yuqori. Binobarin, "Yuzlab eshitgandan bir marta ko'rgan afzal", deb bejiz aytilmagan.

Dars jarayonida innovatsion ta'lim texnologiyalari (loyiha), interfaol texnikalar (aqliy hujum, tushunchalarni tushunish, ketma-ket mantiqiy zanjirlar) va B-B-B klasteridan ("Nima uchun" grafik organayzerlari, masalan, "Qanday" diagrammasi va turkumlashtirish jadvallari) samarali qo'llanilishi mumkin. Talabalarning pedagogik intellekt va kasbiy malaka darajasini aniqlashga qaratilgan turli nostandart testlardan foydalanish kompyuter vositalari orqali amalga oshiriladi. Shu bilan birga, test topshiriqlari faqat so'zlar bilan emas, balki jonlantirilgan sahifalar ko'rinishida paydo bo'ladi. Kompyuter texnologiyasidan foydalanish qiziqarli va yoqimli bo'lib, talabalar shaxsiy fazilatlarini tarbiyalaydigan jiddiy ijodiy faoliyatga jalb qilinadi. Tasviriy san'at ijobiy muhitni yaratadi va asta-sekin o'quvchilarda dunyoqarashini oshiradigan ma'lum madaniy va axloqiy xususiyatlar rivojlana boshlaydi. Kompyuterda ma'lumot almashish tamoyillari an'anaviy darsni qayta tuzish uchun imkoniyatlar yaratadi. Darslar quyidagilarga asoslangan bo'lsa samaraliroq bo'ladi:

- Tezaurus - tushunchalar tizimi o'qituvchi va talabalarga bir xil ma'noni beradi;
- Maftunkorlik – taqdim etilayotgan materialning jozibadorligi o'rganilayotgan fanga qiziqishni oshiradi;
- Mayevtika - o'qituvchi va o'quvchilarning hamkorlikda ishlash, chuqur bilim olish, tasviriy san'atni idrok etish, badiiy asar yaratish jarayonini tushunish va olingan ma'lumotlarni qo'llash qobiliyatini shakllantiradi;
- Multimediali taqdimotlar, masalan, hikoyalar, yangi materialni reproduksiya shaklida taqdim etish bilan mashg'ulotlar o'tkazish;
- Sinf, kutubxona yoki uy kompyuteridan foydalangan holda darsga tayyorgarlik ko'rish, uy vazifalarini bajarish – ma'lumot to'plash, matn ustida ishlash, multimedia yaratish;
- Talabalar uchun kompyuterda ishlash, kichik guruhlarda ishlash va mustaqil

ishlarni tashkil etish; bu ta'limga yanada shaxsiy yondashish imkonini beradi;

- O'quv jarayonining eng maqbul variantini tanlash, uning samaradorligini oshirish, o'qituvchi va o'quvchilar zimmasiga tushadigan ortiqcha yuklarni bartaraf etish fanlararo aloqadorlik tasviriy san'at asarlari idrokini samarali shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Innovatsion texnologiyalardan foydalangan holda tasviriy san'atni yanada kengroq va yaxlit tushunish imkonini beruvchi faoliyatga katta e'tibor qaratamiz. Tasviriy san'atni kompyuterlar orqali tahlil qilish, turli xil audio matnlar, musiqa va animatsiyalardan foydalanib, muzeylar bo'ylab virtual sayohatlar tashkil etish o'quvchilarni tasviriy san'at, adabiyot, musiqa, san'at va innovatsion texnologiyalarning o'zaro bog'liqlikda o'rganishga undaydi. Ta'limning o'zaro ta'siri o'quvchilarning bilim va san'atga bo'lgan qiziqishini oshiradi. O'quv materiali va yangi o'qitish usullari ta'sirida o'quvchilarda fikrlash, izlanish, kashf qilish, asoslash, amalga oshirish, kompyuterda ishlash ko'nikmalari hamda mustaqil ijodkorlik ko'nikmalari shakllanadi. Yangi avlod multimedia texnologiyalari bilan faol talabalarning badiiy asar haqidagi tasavvurlari tezroq shakllanadi. Tasviriy san'at darslarida innovatsion texnologiyalardan faol foydalanish o'quvchilarda tasviriy san'atni idrok etish, kompyuterda ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish hamda bilim va ko'nikmalarini oshirishga xizmat qiladi. Hozirgi vaqtda kompyuter texnologiyalari ta'limning yangi mazmuniga va shaxsni rivojlantirishga muvofiq bilimlarni uzatishning asosiy vositasidir. Bu vosita o'quvchida mustaqill o'rganish, ma'lumot manbalarini topish, yangi bilimlarni egallash va intellektual intizomni rivojlantirishda mas'uliyat hissini sezishni o'rgatadi.

Demak, o'quv jarayoni samaradorligini oshirish, o'quvchilarda mustahkam nazariy bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish, ijodiy faolligini rivojlantirish maqsadida o'quv jarayonida yangi pedagogik innovatsion texnologiyalardan foydalanish ijtimoiy zarurat sifatida tobora dolzarb bo'lib bormoqda. Ushbu texnologiyalarning ta'lim jarayoniga tatbiq etilishi kadrlar tayyorlashning umumiy jarayoni mazmunini sifat jihatidan o'zgartirishni ta'minlaydi. Ta'lim jarayoni yangi pedagogik texnologiya g'oyalarini qo'llashga asoslangan bo'lib, u har tomonlama rivojlangan shaxs va malakali mutaxassisni tarbiyalash bo'yicha ijtimoiy buyurtmaning sifatli bajarilishidan dalolat beradi. Ijtimoiy ishlab chiqarish jarayonida barkamol shaxs va malakali mutaxassislar faoliyatining rivojlanishi ijtimoiy taraqqiyotning tezlashishiga olib keladi. Buni anglagan ko'plab pedagoglar tasviriy san'atda innovatsion texnologiyalardan foydalanishda kompyuterdan unumli foydalanmoqda. Bu vositalar orqali ular mavzuli mahorat darslari, jahon muzeylariga sayohatlar, buyuk rassomlar asarlarining video namoyishi, grafik organayzerlar, nostandart testlardan foydalanadilar. Xususan, o'qituvchi mashg'ulotni qiziqarli qiladigan ijodkorlik jarayonini shaxsan namoyish etadi. Tasviriy san'at va o'qitish metodikasi kafedrasida kompyuter texnikasini amaliy qo'llash va tasviriy san'at darslarida ulardan foydalanish bo'yicha quyidagi umumiy xulosalar berildi:

1. Kompyuter o'qituvchi va o'quvchilar muloqotini yaxshilashda ijobiy natijalarga erishish uchun qulay va keng imkoniyatlarga ega.

2. Ta'limda ko'rgazmali tushuntirishlar va reproduktiv usullardan foydalanishning yangi va sifatli darajasini ta'minlaydi.

3. Darsda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilar bilimni oshiruvchi, diqqatini jamlovchi va ijodiy qobiliyatlarini oshiradigan ta'lim shaklidir.

4. Pedagogik maslahatlar bilan o'quv dasturidan mustaqil foydalanish orqali rassomlik va kompozitsiya san'atini egallash imkoniyatini beradi.

5. Proyektorlardan foydalanish matnlar bilan ishlashni, o'quv videolarini taqdim etishni, ko'rinishni oshirishni va vaqtni tejashni osonlashtiradi.

6. Elektron ensiklopediyalar, dunyo muzeylari va ko'rgazma zallari bo'ylab virtual sayohatlar bilan tanishish imkoniyatini beradi.

7. Kompyuter texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning Internet orqali ma'lumotlarni qidirish, topish, tanlash va saqlash kabi mustaqil ishlash qobiliyatini oshiradi.

8. Testlardan foydalanish nafaqat vaqt orttirish, moddiy xarajatlarni kamaytirish, balki bilim va imkoniyatlaringizni xolisona baholash imkonini beradi.

9. Darslarda kompyuter texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning tasviriy san'atga qiziqishini, ta'lim sifatini oshiradi.

10. Rasmlar, chizmalar, sxemalarni vizual va rangli vizual kuzatish, fotosuratlar va videolar yordamida obyektlarni vizualizatsiya qilish, mavzu bo'yicha materialni to'g'ri idrok etish tanlangan materialni qiziqarli tarzda tasvirlashga yordam beradi. Shunday qilib, darsda va darsdan tashqari mashg'ulotlarda innovatsion texnologiyalardan foydalanish vaqtini tejashga, shaxsiy ijodkorlikni rivojlantirishga va psixopedagogik bilimlarga asoslangan faoliyatni tashkil etishga yordam beradi. Bundan tashqari tasviriy san'at darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish:

- O'quvchilarning bilish faolligini rivojlantiradi va o'quv jarayonini faollashtiradi;
- Qisqa vaqt ichida ko'p ish bajariladi;
- Talabalarning nazariy bilimlarini tekshirish jarayonini tezlashtirish;
- Bilim va ko'nikmalarni mustahkamlaydi;
- O'quvchilarni sinfdan tashqarida ijodkorlikka yetaklaydi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Abdirasilov S.F., Nurtoev O'.N. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida tasviriy san'at fanini o'qitish texnologiyasi. – T.: TDPU, 2015.

2. Azizxodjayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – T.: «Moliya», 2003.

3. Istamovna, I. N., & Aysha, I. (2020). PSYCHOLOGY OF ART. International Engineering Journal For Research & Development, 5, 3-3.

4. Boymetov B. Qalam tasvir. Pedagogika institutlari va universitetlari uchun o'quv qo'llanma. – T.: TDPU, 1997.

5. Vishnyakova N.F. Kreativnaya psixopedagogika. Psixologiya tvorcheskogo obucheniya. – Minsk: Izd. NIOB «Poli Big», 1995. –S. 129.

6. Bakaev, S., Ramazonov, S., Batirov, J., Ibatova, N., & Avezov, S. CONTENT OF INNOVATION AND INNOVATIVE ACTIVITY OF THE TEACHER International Journal of psychosocial Rehabilitation, Vol. 24, Special Issue 1, 2020.

7. Yo'ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. –T.: «O'qituvchi», 2004.

8. Rajabov R.K., Sultonov H.E. Tasviriy san'at fanini o'qitish metodikasi. – T., 2008.

9. Slastenin A.A. Professionalizm uchitelya kak yavleniye pedagogicheskoy kultury. «Pedagogicheskoye obrazovaniye i nauka», 2004, №5.

10. Slastenin V.A., Isayev I.F., Miщенko A.I., Shiyanov Ye.N. Pedagogika. Uchebnoye posobiye dlya studentov pedagogicheskix uchebnyx zavedeniy. – M.: «ShkolaPres».

11. Istamovna, I. N., & Rakhimovich, R. S. (2019). THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN DEVELOPING THE CREATIVE POTENTIAL OF THE STUDENTS IN THE FINE ARTS. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 7(12).

12. Mamurova, D. I., Ibatova, N. I., & Badieva, D. M. (2020). The importance of using the keys-stadi innovative educational technology method in training the image module of geometric shapes. Scientific reports of Bukhara State University, 4(1), 335-338.

13. Abdumalikovna, K. G., Rajabovna, T. V., & Istamovna, I. N. GENERAL INFORMATION ABOUT THE TYPES OF UZBEK FOLK ARTS.